

Finansdepartementet
103 33 Stockholm

SOU 2019:12 Nya befogenheter på konsumentskyddsområdet (Fi2019/00818)

Sammanfattning

Journalistförbundet har tagit del av förslagen i SOU 2019:12 Nya befogenheter på konsumentskyddsområdet. Journalistförbundets remissvar koncentreras till de delar av promemorian som kan påverka journalistisk verksamhet.

Journalistförbundet anser att det bör finnas ett uttryckligt skydd i lagtexten för journalisters tystnadsplikt kopplat till upplysningskyldigheten och inspektionsrätten.

Journalistförbundet avstyrker utredningens förslag om att Konsumentombudsmannen ska ges rätt att genomföra så kallade testköp.

Journalistförbundet anser inte att förslaget om att införa en skyldighet att publicera varningsmeddelanden är förenligt med principen om ansvarig utgivares ensamansvar i grundlagen.

Upplysningskyldighet och tillhandahållande av handlingar

Utredningen föreslår att Konsumentombudsmannen ska få förelägga var och en att tillhandahålla sådana handlingar som behövs i ett ärende om tillämpningen av marknadsföringslagen eller lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Liknande bestämmelser finns sedan tidigare på finansområdet när det gäller Finansinspektionen befogenheter. Journalistförbundet har upprepade gånger påpekat att det är av stor vikt att det uttryckligen framgår av regleringen att skyldigheten att lämna uppgifter och handlingar inte gäller uppgifter som omfattas av journalisters tystnadsplikt. Särskilt med tanke på att marknadsföringsregler direkt påverkar medieföretag är det av särskild vikt att regeringen i detta fall hörsammar uppmaningen och inför ett särskilt skydd för journalisters tystnadsplikt.

Inspektionsrätten

Utredningen föreslår att det ska framgå av lagen att Konsumentombudsmannen i samband med en inspektion i nödvändig omfattning får ta del av handlingar och begära upplysningar på platsen. Det framgår av utredningen och av tidigare förarbeten att beslut om inspektion inte får fattas om det skulle komma i konflikt med grundläggande tryck- och yttrandefrihetsrättsliga principer. Det är såklart positivt att detta uttalas. Journalistförbundet anser dock att en skrivning om detta bör tas in i lagtexten. Särskilt mot bakgrund av att Konsumentombudsmannens befogenheter att ta del av handlingar utökas är det av stor vikt att det uttryckligen framgår av lagtexten att inspektion inte får göras i syfte att beslagta handlingar som omfattas av journalisters tystnadsplikt. Detta är i linje med de begränsningar som finns till skydd för journalisters tystnadsplikt i rättegångsbalken.

Testköp

Utredningen föreslår att Konsumentombudsmannen ska ges rätt att genomföra så kallade testköp. Ett liknande förslag presenterades nyligen inom ramen för en annan utredning (SOU 2018:1 Ett reklamlanskap i förändring). Journalistförbundet avstyrkte förslaget med motiveringen:

Utredningen föreslår att Konsumentverket ska ges möjlighet att använda fingerade personuppgifter även för att registrera konton på till exempel sociala medier för att ta del av den marknadsföring som förekommer där. På så sätt ska det bli möjligt för Konsumentverket att göra kontrollköp under dold identitet.

I vissa länder förekommer brottsprovokation som ett sätt för polisen att avslöja kriminella. I Sverige har vi valt att inte tillåta den typen av utredningsmetoder. Ett viktigt argument mot att använda brottsprovokation är att det undergräver förtroendet för myndigheterna. Som medborgare ska du kunna lita på att myndigheterna agerar just i egenskap av myndighet och inget annat.

Även om det förslag utredningen lägger fram ligger långt ifrån den typen av brottsprovokation som polisen ägnar sig åt i vissa länder gör sig samma principer gällande. Det är enligt Journalistförbundet tveksamt om kontrollköp under dold identitet överhuvudtaget bör vara tillåtet i Sverige. Om det ska ske bör syftet, det vill säga den oegentlighet som ska avslöjas, vara av väldigt allvarlig art. I utredningen nämns till exempel försäljning av alkohol till minderåriga. I det fallet föreligger stora risker för ungas hälsa. Journalistförbundet kan inte se att syftet i detta fall är av den karaktär att kontrollköp under dold identitet bör tillåtas.

Flera av de potentiella måltavlorna för kontrollköpen är medieföretag. Även om kontrollköpen görs i egenskap av en påhittad konsument och inte i egenskap av intervjuperson eller dylikt kan det ifrågasättas om det är lämpligt att en myndighet tar denna typ av kontakter med medier. Det bör beaktas att det kan medföra risker för vissa grundlagsskyddade rättigheter kopplade till tryckfriheten, så som meddelarfriheten och källskyddet.

Journalistförbundet avstyrker förslaget.¹

Journalistförbundet finner inte anledning att göra någon annan bedömning angående det förslag om testköp som nu föreslås. Journalistförbundet avstyrker förslaget.

Varningsmeddelande

Enligt utredningen är en näringsidkare vars marknadsföring på internet bedöms vara otillbörlig "skyldig att på uppmaning av Konsumentombudsmannen ta in ett varningsmeddelande som tydligt visas i samband med besök på webbplatsen, om överträdelsens allvar motiverar det." Enligt Journalistförbundet är denna typ av reglering problematisk på det grundlagsskyddade området. Den som ansvarar för innehållet på en webbplats som omfattas av grundlagsskydd är webbplatsens ansvariga utgivare. Enligt principen om ensamansvaret enligt yttrandefrihetsgrundlagen är det ansvarig utgivare som bestämmer vad som ska och inte ska publiceras på webbplatsen. En skyldighet att ta in ett varningsmeddelande på det sätt som föreslås är därför inte förenligt med grundlagen. Om regeringen avser att införa en sådan skyldighet på det grundlagsskyddade området krävs det en grundlagsändring. Bestämmelsen kan tyckas harmlös då det gäller kommersiellt budskap. Journalistförbundet vill dock erinra om att även till exempel myndigheter och partier använder sig av marknadsföring för att nå ut med vissa budskap. Det finns inga garantier för att regelverket om varningsmeddelanden inte skulle kunna användas på den typen av marknadsföring vilket inte bara skulle vara en kränkning av ansvarig utgivares suveränitet utan även skulle påverka den fria åsiktsbildningen negativt.



Ulrika Hyllert
Förbundsordförande
Journalistförbundet

¹ Se Journalistförbundets remissvar på SOU 2018:1, Ett reklamlandskap i förändring - konsumentskydd och tillsyn i en digitaliserad värld, sid 2.